

# Mecmua-i Ahbar'da İkinci Meşrutiyet'in İlanı

The Announcement of the Second Constitutional Monarchy in Mecmua-i Ahbar

Hülya ERASLAN\*

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 20.03.2023 ■ Kabul Accepted: 06.06.2023

## ÖZ

Bu çalışmanın konusu Osmanlı Ermeni Katolik cemaatinin yayın organı olan Mecmua-i Ahbar (1884-1914) gazetesinin II. Meşrutiyet'in ilanını ve sonrasında yaşanan gelişmeleri ilk haftalarda nasıl ele aldığı incelenmesidir. 1876 yılında ilk defa yürürlüğe giren Kanun-ı Esasi, Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) nedeniyle askıya alınacak 23 Temmuz 1908 tarihine kadar Osmanlı anayasasının varlığı unutulacak ve otuz yılı aşkın bir süre II. Abdülhamit devrinin kuralları geçerli olacaktır. Mecmua-i Ahbar, haber ve köşe yazılarıyla yayın hayatı boyunca matbuat nizamnamesinin kurallarına uyduğu için bir sorun yaşamamıştır. Ermeni Katolik cemaati içerisinde birleştirici bir rol üstlendiğini dile getiren gazete hem İstanbul'daki hem de Anadolu'daki okuyucuları için ulusal ve uluslararası siyasi, ekonomik, dini gelişmeleri yakından takip etmiştir. Osmanlı bürokrasisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan Ermeni Katolik cemaatinin sözcüsü olan Mecmua-i Ahbar, hürriyetin yeniden ilanının Osmanlı toplumu ile Osmanlı Ermeni ve Ermeni Katolik toplumu için ne anlama geldiğini çok yönlü ele almıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı, dönemin Türkçe yayın yapan pek çok ulusal gazetesi üzerinden incelenmesine rağmen Osmanlı Ermeni basını ile ilgili araştırmalar eksiktir. Çalışmada gazetenin haber ve köşe yazıları için betimleyici ve niteliksel tasarımdan yararlanılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Osmanlı Ermeni Basını, Ermeni Katolik Cemaati, Mecmua-i Ahbar, İkinci Meşrutiyet, Kanun-ı Esasi.

## ABSTRACT

This study examines how Mecmua-i Ahbar (1884–1914), the publication organ of the Ottoman Armenian Catholic community, handled the proclamation of the Constitutional Monarchy and the developments after it in the first weeks. The Kanun-ı Esasi, which came into force for the first time in 1876, was suspended due to the Ottoman-Russian War (1877–1878) until the 23rd of July 1908; during this time, the existence of the Ottoman constitution was forgotten. During this time, the rules of the reign of Abdulhamid II will apply. Mecmua-i Ahbar, with its news and columns, did not have any vital problems with the government of Abdulhamid, as it complied with the rules of the press regulation throughout its publication life. Stating that it plays a unifying role within the Armenian Catholic community, the newspaper closely followed national and international political, economic, and religious developments for its readers both in Istanbul and Anatolia. Mecmua-i Ahbar, which has a privileged place in the Ottoman bureaucracy, has written in a multidimensional way what the re-declaration of freedom meant for the Ottoman society and specifically for the Ottoman Armenian and Armenian Catholic communities. Although the Second Constitutional Monarchy was examined through many national newspapers published in Turkish, their analysis of the Ottoman Armenian press is lacking. In the study, descriptive and qualitative design was used for the news and columns of the newspaper.

**Keywords:** Ottoman Armenian Community, Armenian Catholic Community, Mecmua-i Ahbar, Kanun-ı Esasi, Second Constitutional Monarchy.



## Giriş

Bu çalışmada Ermeni Katolik cemaatinin yayın organı olan Mecmua-i Ahbar (Haberler Mecmuası, Haberler Dergisi) gazetesinin, 23 Temmuz 1908 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Kanun-ı Esasi'nin yeniden ilan edilmesini ve ardından imparatorlukta yaşanan siyasi, dini, toplumsal gelişmeleri nasıl ele aldığı ortaya konacaktır. Abdülhamit'in 33 yıllık iktidarı boyunca uyguladığı basın politikası İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile son bulmuş, 24 Temmuz ulusal basından sansürün kaldırılışının sembolü olarak tarihe geçmiştir. 25 Temmuz 1908 tarihiyle birlikte gazeteler uzun zamandır ilk defa sansür memurunun denetiminden geçmeden yayımlanmış, 31 Mart Vakası'na kadar geçen dokuz aylık bir süre boyunca da Osmanlı basını, tarihinde görmediği bir renkliliğe kavuşmuştur.<sup>1</sup> Osmanlı tebaasını oluşturan her türlü dinsel ve etnik yapıdan hemen hemen herkes liberal, ulusal, muhafazakâr, sosyalist, anarşist düşüncelerini “hürriyet” “müsavat” (eşitlik), “uhuvvet” (kardeşlik), “adalet” kavramları altında tartışmaya başlamıştır. Ermeni basını Osmanlı basını içerisinde nicelik ve niteliksel olarak çok önemli bir ağırlığa sahiptir. Kanun-ı Esasi'nin yeniden ilanıyla birlikte yaratılan bu özgürlük ortamında, Ermeni basını da gazete ve dergilerinin sayısı ve çeşitliliği açısından kısa süreli de olsa altın çağını yaşamıştır (Koloğlu, 2005:20-21, Topuz, 1996: 59).

*Mecmua-i Ahbar*, 25 Haziran 1884 tarihinde İstanbul'da Ermeni Katolik cemaatine yönelik Ermenice ve Ermeni harfli Türkçe olarak yayın hayatına başlar (Mildanoğlu, 2014: 394; Teotig, 2007: 305; Stepanyan, 2005: 587). Gazete, İkinci Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık bir ay önce 25. yılını kutlar: “Gazetamızın son nüshesine dikkat olunduğu

halde, o günki sene numerosunun 24'den 25 olduğu görülmektedir. 1884 Hunis (Haziran) 25inde tab u neşrine (basma ve yayımlama) başlamış olduğumuz “Mecmua-i Ahbar”, işbu 1908 Hunisinin (Haziran) 25ine tesadüf iden çıkan çarşenbih münü 25inci senesine bast-ı kadem itmiş dir (ayak basmıştır)” (Mecmua-i Ahbar, 1908, 25 Haziran). Abdülhamit döneminin yakın tanığı olan bu gazete kendi tespitiyle “matbuat nizamnamesinin kurallarına bağlı kaldığı için” Matbuat Dairesi tarafından hiç kapatılmamıştır. Ermeni Katolik cemaati içerisinde birleştirici bir rol üstlendiğini dile getiren gazete hem İstanbul'daki Ermeni Katolik Kilisesi ve cemaati hem de Doğu'daki Ermeni Katoğikosluğu<sup>2</sup> için haber taşıyan, önderlik eden önemli bir yayın organıdır. Osmanlı topraklarındaki Ermeni Katolik cemaatini ilgilendiren haberlerin yanında dış dünyada olan bitenleri de sütunlarına taşıyan gazete, dini tartışmalara ve Anadolu'da yaşayan Ermeni vatandaşların mektuplarına da yer verir (Mildanoğlu, 2014: 394).

*Mecmua-i Ahbar*, İkinci Meşrutiyet'in ilanını ve Kanun-ı Esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesini Ermeni cemaati özellikle de Ermeni Katolik toplumu için çok önemli bir değişim olarak görür. Meşrutiyeti öven yazılar kaleme alır. Gazeteye göre, matbuat hürriyeti ve hafiyeliğin resmî olarak ortadan kaldırılışı İkinci Meşrutiyet'in Osmanlı toplumuna sağladığı değerli kazanımlardır. Osmanlı toplumu için yürürlüğe konan yeni hukuksal düzenlemeleri, gazete kendi Katolik cemaati için de isteyecektir. Meşrutiyet sonrası pek çok başyazısında Ermeni Katolik cemaatinin idari işlerini düzenleyen mekanizmanın yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulayacaktır.

1 Bu dönemde yaşanan gelişmeleri ayrıntılı okuyabilmek için bkz: *II. Meşrutiyet'in İlk Yılı 23 Temmuz 1908 – 23 Temmuz 1909*, Yapı Kredi Yayınları, 2018; Erol A. F. Baykal, *The Ottoman Press (1908-1923)*, Brill, 2019; Palmira Brummet, *İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911*, İletişim Yayınları, 2003.

2 Katoğikos (Batı Ermenice: Gatoğigos), Ermeni Başpatriklerine verilen unvandır ve en yüksek ruhanidir. Ermeni Katoğikosluğu tarih boyunca pek çok farklı yere taşınmıştır. Ermeniler, yaşadıkları bölgelerde çıkan karışıklıklar yüzünden göç etmek zorunda kalmışlardır. Ermeni ruhani liderlerinin de Ermeni halkıyla beraber gitmesi sonucunda katoğikosun gittiği yer katoğikosluk makamı olarak kabul edilmiştir. Ermenilerin ilk katoğikosluk merkezi Eçmiadzin'dir. Ahtamar ve Sis de katoğikosluk merkezleri olmuşlardır (Seyfeli, 2005: 39-41).

## Ermeni Katolik Cemaati ve Ermeni Modernleşmesi

Tarih boyunca dini kimlikleri aracılığıyla milli kimliklerine sahip çıkan Ermeni toplumu Hristiyan kiliseler arasında ulusal bir kilise oluşturmayı başarmıştır. Kutsal Apostolik Ortodoks Kilisesi olarak tanımlanan Ermeni Gregoryen Kilisesi 18. yüzyıl ve sonrasında Katolik ve Protestan olarak bölünmelere uğramıştır (Seyfeli, 2005).

Ermeni toplumu, Bizans İmparatorluğu'ndan gördüğü baskı ve zulümden Selçuklu Türklerinin Anadolu'yu ele geçişiyle az da olsa kurtulmuştu. Özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve Fatih Sultan Mehmet'in Ermeni cemaati ile iyi ilişkiler kurması onlara bambaşka bir gelecek sunmuştu. İstanbul'un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılında Bursa Başpiskoposu Hovakim'i İstanbul'a getirtip kendisine en yüksek Ermeni memurluğu olan Ermeni Patrikliği makamını vermesiyle Osmanlı Ermeni toplumu Rum ve Yahudi cemaati karşısında yeni bir güç unsuru olarak ortaya çıktı. Hovakim aynı zamanda Osmanlı Devleti'ndeki tüm Ermeni cemaatinin ruhani lideri oldu. 17. yüzyılın ilk yarısına bakıldığında İstanbul'a gelen Ermeni sayısı her geçen gün daha da artıyordu. Gürcistan ve İran tarafından gelen Ermeniler toplumda dikkat çekici unsur olmaya başladılar. Şehre ilk gelen Ermeniler İstanbul'un yerlileri olmuşlardı. Yerli Ermeniler, Kilikya'dan Karaman'a, Kütahya'ya oradan Bursa'ya ve en nihayetinde İstanbul'a gelip buraya daimî yerleşmişlerdi. Haçlı Seferleri sırasında Kilikya Baronluğu'nun altında Ermenilerin Avrupa ile kurduğu ilişkiler onların kültürel kimliklerini de etkilemişti. Pek çok yerli Ermeni, Roma'ya olan bağlılıklarını dile getiriyor, onlardan öğrendikleri terbiye ve kültürle hareket ediyordu. İran ve Gürcistan'dan gelen Ermeniler ise kaba ve taşralı olarak değerlendirilmeye başlandı. Bu durum yerli ve taşralı Ermeni ayırımına ve aynı zamanda Gregoryen-Katolik çatışmasının ortaya çıkmasına neden oldu (Kılıç, 2012: 36-37, 40-43).

Anadolu coğrafyasında yürütülen misyonerlik faaliyetleri çok milletli Osmanlı Devleti'nde özellikle Osmanlı Ermeni toplumunun değişimi ve

dönüşümünde ciddi bir rol oynamıştır. Önce Roma Katolik Kilisesi'nin çalışmaları ardından Amerikan ve İngiliz misyonerlerinin çabaları Osmanlı Ermeni toplumunun mezhepsel olarak ayrıştırılmasına neden olmuştur (Sonyel, 2009).

Tarihsel süreç içerisinde Ermeni toplumu Katoliklik inancıyla Haçlı Seferleri sırasında tanışmış ve bu mezhep toplumun üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Fransa ve Vatikan'ın yanı sıra Kilikya Ermeni Baronluğu'nun siyasi tercih olarak Katolik mezhebine yakınlık duymasında Venedik yönetimindeki Kıbrıs ve Ceneviz kolonileriyle kurduğu ilişkilerin de etkisi olmuştur. Aynı zamanda Ermeniler Avrupa hanedanlarıyla kız alıp vererek akrabalık bağı kurma yoluna gitmişlerdir. Bu yüzdendir ki Kilikya'da bulunan Ermeniler 12. yüzyıldan itibaren Katolikliği benimseyip, Roma'ya itaat etmeye başlamıştır. Kırım'ın Cenevizliler tarafından işgalinden sonra buraya yerleşen pek çok Gregoryen Ermeni 1318 yılında Katolik inancını kabul etmiştir. 1572 yılından sonra Cizvit Papazları ve Katolik tarikatları da bu inancın yayılmasında etkili olmuştur. Özellikle Fransiscain ve Dominicain tarikatlarında yetişen misyonerler için İstanbul ve Filistin hedef merkezler olmuştur (Kılıç, 2012: 51-72).

Fransız misyonerleri başlangıçta Müslüman ve Yahudileri Hristiyanlaştırmak amacıyla Küçük Asya'ya gönderilmişler; fakat Türkler arasında bunu gerçekleştirmenin güçlüğü anlaşılınca Ermeniler ve Süryaniler üzerine yoğunlaşmışlardır. Önce İstanbul, İzmir ve Halep'e yerleşen misyonerler kısa süre içerisinde Zeytin, Diyarbakır, Bitlis, Trabzon ve Erzurum'da misyonlar kurmuşlardır. Anadolu'da Katolik kilisesinin temel ilkelerini, Latince ve Fransızca'yı öğrettikleri okullarda benimsetmişlerdir. 1622 yılında Papa XV. Gregorius tarafından Katolikliği yaymak amacıyla kurulan Congregatio de Propaganda Fide Tarikat Okulu aracılığıyla sınırlı sayıda da olsa Ermeni çocukları sıkı bir disiplin içinde eğitime başlanmıştır. Böylece 17. yüzyılın sonunda İstanbul'da ilk Katolik cemaati oluşmuş ve Latinofil çevreleri Ermeni Patrikhanesi'ni dönüştürme çabalarına girişmiştir. 1830 yılında Osmanlı Devleti tarafından Katolik mezhebi ayrı bir kurum olarak tanınana kadar

Ermeni Katolik cemaati varlığını uzun süre gizlemek zorunda kalmıştır (Kevorkian & Paboudjian, 2012: 87-88). Ahmet Emin Yalman, 1325 yılından beri Türkiye'de Ermeni Katoliklerin bulunduğunu ve fakat 1830'da Fransa'nın araya girmesiyle ayrı bir cemaat haline geldiklerini ifade eder (1970: 327). 1900'lerin başında imparatorlukta 100 bine yakın Ermeni Katolik bulunmaktaydı ve bu cemaatin 67 kilisesi vardı (Kevorkian & Paboudjian, 2012: 87-88).

Vartan Artinian; Düzyan, Kılıcıyan, Tıngıryan gibi Amira<sup>3</sup> ailelerinin Katolikliği benimsemelerini misyoner faaliyetlerinin Osmanlı Ermeni Aristokrasisi içinde başarılı olduğunun göstergesi olarak kabul etmektedir (2004: 46). Bununla birlikte Osmanlı Ermeni cemaati için Katoliklik mezhebini devletin kabul edişi kolay olmamıştır. II. Mahmut, Roma'nın siyasi etkisini imparatorluktan olabildiğince uzak tutabilmek için Ermeni Katolik cemaatini ve papazlarını sürgüne dahi göndermiştir. Gregoryen Ermeniler de Katolik inancını benimseyen Ermenileri toplumdan dışlayarak onların zor bir yaşam geçirmelerine neden olmuşlardır (Dadyan, 2011).

Ermeni Protestan cemaati ise 19. yüzyılın başında Amerika'daki Hristiyan hayır kurumlarının gönderdiği din adamlarının etkisiyle oluşmuştur. Protestan rahipler için başlangıçtaki hedef Katolik din adamları gibi Müslüman ve Yahudilerdi; ama işlerin bekledikleri doğrultuda gitmemesi ve Ermeni cemaatinin bir kısmının bu işe gönüllü olması hedef kitlelerinin değişmesine neden oldu. 1847 yılında Abdülmecid döneminde ayrı bir mezhep olarak kabul edildiler. Anadolu'da çok sayıda okul açarak eğitim yoluyla dinsel dönüşümü sağladılar (Kevorkian & Paboudjian, 2012: 87-88, Kiskira, 1999: 70).

Osmanlı Ermeni toplumunun 19. yüzyıldaki mezhepsel değişimi onun basın yayın

dünyasındaki gelişimini de hızlandırmıştır. Katolik ve Protestan misyonerlerinin açtıkları okullar Ermeni modernleşmesi için de azımsanamayacak bir rol oynamıştır. Osmanlı Ermeni toplumu modernleşme döneminde eski dünyaya ait olan Klasik Ermeniceyi "Grabar"ı bırakıp, dünya dili olarak tanımladıkları "Aşharabar" dilini kullanmaya başlamışlardır. "Kültürel Aydınlanma" dönemi olarak tanımladıkları bu yüzyılda Osmanlı Ermeni toplumu Ermenice ve Ermeni harfli Türkçeyi kullanmışlardır. Türkofon kimliği ile bilinen Osmanlı Ermeni toplumundan Jön Ermenilerin Fransız İhtilali'nden etkilenerek ülkeye dönmeleriyle birlikte milliyetçilik bilincinin gelişmesi için Ermeniceye sahip çıkılması vurgusu, cemaat içinde milli dile -Ermeniceye- ağırlık verilmesine yol açmıştır. Özellikle misyoner okullarında verilen dil eğitimi, Ermenicenin daha iyi öğrenilmesi için çıkarılan dergi ve gazeteler bu politikaların birer ürünüdür. Susie Hoogasian Villa, Anadolu Ermenileri arasında, 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Adana, Kayseri, Antep ve Tokat'ta artık Türkçe'nin konuşulduğunu belirtir. Ancak, Hristiyan misyonerler tarafından çok sayıda Ermeni okulunun kurulmasıyla Ermeni toplumu atalarının dilini yeniden öğrenmiştir (2012: 19).

Ermeni harfli Türkçe kullanımı ise Osmanlı Ermeni toplumunun yüzyılın başındaki en önemli özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkar. Osmanlı Ermeni toplumu 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başında Ermenice ve Ermeni harfli Türkçeden yararlanarak gazetecilik ve yayın faaliyetlerini devam ettirmiştir. Ermeni harfli Türkçe basın, önemli bir bölümünün anadili Türkçe olan ya da gündelik yaşamında Türkçeyi konuşan Osmanlı Ermenilerinin haber ihtiyaçlarını karşılamak için kutsal metinlerinin yazılı olduğu Ermeni alfabesini kullanarak yayımladıkları gazete ve dergiler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Eraslan & Eryılmaz, 2022: 933).

3 Amira sınıfı, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni aristokrasisine verilen addır. 16. ve 17. yüzyılda varlıklı Ermenilere hoca ya da çelebi denirken 18. yüzyıldan itibaren büyük tüccarlar amira olarak isimlendirilmiştir. Her varlıklı Ermeni amira olarak adlandırılmazken amira olabilmenin yolu devletle kurulan ayrıcalıklı mali ilişkiye dayandırılmıştır (Dadyan, 2011: 87; Artinian, 2004: 37).

Osmanlı topraklarında basım kültürünün gelişimine katkıda bulunan Ermeniler okul sayılarının giderek artmasıyla ihtiyaç duydukları ders kitaplarını, romanları, hikâyeleri, tiyatro oyunlarını Ermeni alfabesine bağlı kalarak Türkçe yayımlamışlardır ve bu konuda zengin bir literatürleri de bulunmaktadır. Devletin ilk resmî gazetesi olan *Takvim-i Vekayi*'nin Ermenice ile birlikte daha sonra Ermeni harfli Türkçe çıkması, 1840 yılında *Ceride-i Havadis*'in sadece Ermeni harfli Türkçe olarak yayımlanması önemli gelişmelerdir. Yine Osmanlı Ermenilerinin ilk romanı olarak değerlendirilebileceğimiz Hovsep Vartanyan'ın *Akabi Hikayesi* (1851) adlı eserin de Ermeni harfli Türkçe olarak kaleme alınmış olması bu durumun anlaşılabilirliği için gereklidir (Eraslan, 2016).

19. yüzyılda Ermeni milli bilincinin gelişmesine katkı sağlayan pek çok yeni unsur ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki ve en önemlilerinden birisi Mhitarist öğretiydi. 1676 yılında Sivas'ta doğan Mhitar ve onun tarikatına mensup Mhitarist rahipler tarafından önce Venedik'te St. Lazar Adası'nda sonra Viyana'da kurulan Ermeni akademilerinde öğretilen Ermeni tarihi, dili, kültürü aracılığıyla Ermeni kimliğine sahip çıkmanın önemi anlaşıldı. Eğitim ve yayın faaliyetleri sayesinde bu öğretinin Osmanlı topraklarında da yaygınlaştırılması sağlandı (Şahin, 2008). Amerikan ve İngiliz misyonerlik faaliyetlerinin de Ermenilik bilincinin ortaya çıkıp gelişmesinde katkısı büyüktür. Protestan misyonerlerin yardımları sayesinde okullaşma oranı gözle görülür bir seviyede artış gösterdi.<sup>4</sup> Jön Türkler gibi Avrupa'ya giderek Batı eğitimi alan Jön Ermeniler de Ermenilik bilincinin ön plana çıkması için çaba harcamışlardır (Eldem, 2007: 113-146).

## **Mecmua-i Ahbar ve II. Meşrutiyet'in İlanı**

Mecmua-i Ahbar gazetesi Osmanlı Ermeni Basını içerisinde İstanbul'da 1884-1914 yılları arasında imparatorlukta Ermeni Katolik cemaatine Ermenice ve Ermeni harfli Türkçe olarak uzun yıllar haber yapan bir yayın organı olmuştur. 19. yüzyılın başında Ermeni Katolik cemaatinin İmparatorluk'taki nüfusunun dağılımına bakıldığında toplumun, İstanbul (10 bin), Bursa (3000), Ankara (7000), Sivas (5000), Erzurum (8000), Muş (3000), Maraş (4000) bölgelerinde yoğunlukta olduğu ortaya çıkar (Kevorkian & Paboudjian, 2012: 87-88). Bu bölgeler Mecmua-i Ahbar'ın haberlerinin ve düşüncelerinin imparatorluğun hangi coğrafyasında etkili olabileceği hakkında ip uçları da vermektedir. İstanbul'daki Ermeni Katolik cemaatinin içinde hatırı sayılır amira ailesinin bulunması nedeniyle cemaatin kısa sürede okullaşma oranı artmış, bu cemaate yönelik basın yayın faaliyetleri de hızla gelişme göstermiştir.

Hovhannes Tolayan<sup>5</sup> gazetesinin imtiyaz sahibidir (Mildanoğlu, 2014: 394). Tolayan, gazeteci ve tercüman olarak da bu yayın organına önemli hizmetler vermiştir. 10 yıla yakın günlük yayımlanan gazete daha sonraları haftada iki kez çarşamba ve cumartesi günleri çıkmaya başlamıştır. Gazetenin matbaası İstanbul'da Ermeni Katolik nüfusun yoğun olduğu Pera'dadır. İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 25. yılında gazetenin ücret politikası şöyledir: Gazete 30 paraya satılırken, İstanbul için altı aylığı 35 kuruş, seneliği 60 kuruş; taşra için altı aylığı 45 kuruş, seneliği 85 kuruş; memalik-i ecnebiye için yani dış memleketler için altı aylığı 20 frank, altı aylığı da 10 franktır. Bu veriler gazetenin ülke içi ve dışı dağıtımını hakkında da önemli bilgiler vermektedir.

4 Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, İmge Yayınları, 2000.

5 Hovhannes Tolayan (1856-1936) Ermeni Katolik cemaatinin üyesi olan bir gazetecidir. İlk eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra dönemin pek çok aydın genci gibi Venedik'te Mhitaristlerin manastırında eğitimine devam etmiştir. İstanbul'a dönünce Mekteb-i Tibbiye'de de eğitim almıştır. 1877-78 yıllarında Bedros Mağakyan'ın tiyatro kumpanyasında kısa bir süre aktörlük yapmış, *Manzume-i Efkar*'ın yazı işleri müdürü olmuştur. Aynı yıllarda Ermeni Katolik Patriği ve Kardinal Andon Hasunyan'a karşı cephe alan Ermeni Katoliklerin partisine katılmıştır. Patrik Boğos Terziyan'ın döneminde Ermeni Katolik Patrikhanesi'nin müdürlüğüne atanmıştır. Hasunist ve Antihhasunist Ermeni Katoliklerin mücadeleleri esnasında bir müddet hapsedilmişse de avukat olan Enfiyeciyen'in etkin müdafaası sayesinde beraat etmiştir (Pamukciyan, 169-170).

Gazetenin biçimsel özelliklerine bakıldığında, yayın dört sayfa ve 43x28 cm boyutlarında yayımlanmıştır. *Mecmua-i Ahbar*'ın hedef kitlesi İstanbul'daki ve Anadolu'daki Ermeni Katolik cemaati ile doğudaki Ermeni Katoğikosluğu olmuştur. Osmanlı topraklarındaki Ermeni Katolik cemaatini ilgilendiren siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal her türlü gelişmeyi okuyucularına ileten gazete uluslararası alandaki gelişmeleri de yakından takip eder. Tolayan'ın entelektüel kişiliği bu gazetenin yayın politikasına da yansımıştır. Gazete, dini tartışmalara ve Anadolu'da yaşayan Ermeni vatandaşların mektuplarına da sütunlarına yer verir. Gazete, İkinci Meşrutiyet'in ilanından bir ay önce 25. yılını kutlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda 30 yılı aşkın bir süre boyunca devam eden Abdülhamit döneminin tanığı olan bu yayın organı kendi ifadesiyle "matbuat nizamnamesinin" kurallarına bağlı kaldığı için hiç kapatılmamış ve yürüttüğü yayın politikası ile de cemaat içerisinde kendisine birleştirici bir rol yüklemiştir (Eraslan, 2016: 188-190).

*Mecmua-i Ahbar* 3 Temmuz 1884 (21 Haziran 1300) tarihinde Matbuat Nizamnamesi'nin kurallarına uygun bir gazete basmak ve yaymak için gerekli olan izin ve ruhsatı almıştır. 24 yıllık basın hayatı boyunca gazete yine kendi ifadesine göre basın yasasına aykırı yayın yapmadığı için kapatılmamış ve ömrünü millete hizmet etmekle geçirmiş, mensubu olduğu Katolik kilisesi, Ermeni Katolik G-Patrikliği ve cemaatinin yararına çalışmış, imkânları dâhilinde hizmet edip, sabır göstermiş, okuyucusunu memnun etmek için çabalamıştır.

(...) Gazetemizin tabı (basımı) için istihsal olunan (elde edilen) ruhsat ve müsaade-i Seniye dahi, mahza Zat-ı mârifperveri hazret-i Şehriyarinin matbuat hakkında perverde iyledikleri hissiyat ve teveccühatın (sevgisinin) bir nümunesi olub, 1300 senesi haziranı 21 tarihiyle nezaret-i aliyeyi ayidesinden öhde-i aciziye (?) tevdi buyrulan ruhsatnamede, "Hidemat-ı sabıkamıza mükâfat olmak üzere, "Mecmua-i Ahbar" namıyla ve "Matbuat Nizamname-i Hümayun-ı ahkâmına" tevfi-k-i hareket (uygun bir biçimde) itmek üzere" bir gazetenin tab u neşrine (basılıp ve yayımlanmasına) müsaade ve ruhsat ita buyrulduğu işar (haber verme) kılınmış dir. İşte o tarihten bu güne kadar geçen 24 uzun seneler zarfında, hamd olsun, matbuat idare-i aliyesinden asla tatile dūçar olmayacak suretde mezkūr Nizamname-i Hümayun ahkâm-ı celiline tevfi-k-i hareketle (uygun), ancak bir taraftan hidmet-i müftehre-i (övnülecek hizmet) mülk u millet yolunda,

ve diger taraftan mensubı olduğımız Katolik Kilisesinin ve Ermeni-katolik G-Patrikliğinin ve cemaatinin hukuk u menafiine (menfaatine) hadim (hizmet eden) suretde, ve kendi iktidarımızın ve gazetamız vüsatının müsaid oldukları (gücünün yettiği) mertebede intişar-ı mârif ve havadis dairesinde ifa-i hidmet idilmiş, sebat olunmuş ve kariin-i kiramin (cömert okuyucuların) memnuniyetine çalışılmış dır (Mecmua-i Ahbar, 1908, 25 Haziran).

II. Abdülhamit'in koyduğu kurullarla iyi geçinen bu gazete 25 Temmuz günü "Meclis-i Mebusanın İctiması" başlığıyla hükümetten gelen resmi bildiriye yayımlar. Resmi bildiriye Kanun-ı Esasi'ye göre Mebusan Meclisi'nin yeniden toplanacağı ve seçimin yapılabilmesi için valilik ve mutasarrıflara gerekli emirlerin verildiği bilgisi vardır. Sol iki sütuna yerleştirilen tebliği, II. Abdülhamit'in tuğrası ile süslenmiştir. Resmi tebliğin altında "Padişahım Çok Yaşa" sloganı yer alır. Server İskit'e göre, Abdülhamit devrinde siyasi ve içtimai her bilgidenden sistematik bir şekilde kasten mahrum edilen halk, bu tebliğden bir şey anlamamıştır. "Kanun-ı Esasi, hürriyet, müsavat, uhuvvet" gibi kelimelerin delalet ettiği manayı öğrendiği ilk günlerde ise bu tebliğin ne zaruret karşısında yapıldığını bilmediği için "Padişahın bir lütfu" şeklinde telakki etmiş ve uygun görülen her fırsatta da "Padişahım çok yaşa" sloganı dile getirilmiştir (1939: 75).

*Mecmua-i Ahbar* "Kanun-ı Esasi ve Yevm-ı Mahsus-ı Osmanyân" günümüz Türkçesiyle "Kanun-ı Esasi ve Osmanlıların Özel günü" başlığıyla yaşananları değerlendiren bir başyazı kaleme almıştır. Abdülhamit'e büyük övgülerin yer aldığı yazıda Kanun-ı Esasi'nin yeniden tesisinin her millet ve mezhepten milyonlarca tebaayı çok mutlu ettiği dile getirilir. Mübarek cuma gününde açıklanan bu güzel haber gazeteler aracılığıyla memleketin her yerine yayılmış, İslam, Hristiyan, Musevi her sınıftan halk bu güzel haber karşısında çok bahtiyar olmuş, "şükürler olsun ki evlat ve ahalimizle ömrümüzü mesut geçirip saadet, hürriyet, adalet ve kardeşçe yaşayacağız" demişlerdir.

Bin! ve binler yaşa! ve! büyük Sultan, SULTAN ABD ÜL HAMİD HAN-I SANİ GAZİ, sevgili Padişahımız ki, şerefmüteallik buyrulan irade-i seniye ile KANUN-I ESASININ teessisini emr u ferman buyurmağle, her millet ve mezhebe mensub milyonlarca tebaayı sadıkanızı fevkelade ihya ve mesrur (sevinçli) kıldınız.

Ne mübarek ve mesud gün idi, dünki cumaa günü ki, bu haberi saadetbahş sūrat-ı fevkelade ile memleketimizin her

tarafına yayılmış, gazetalar elden ele kapılmakta bulunmuş, İslam, Histiyan, Musevi her sınıf halk, aynı karındaş, aynı vatandaş oldukları halde, cümlesinin yüzlerini bir sürür (sevinç, şenlik) ve meserret-i harikülade istila işlemiş, kalbler hissiyat-ı şükranüzari ile dolmuş, büyük, küçük, erkek, kadın, çocuk, çocuk her kes bu meserret ve şadümaniye hissedar olarak, ve "hamd olsun, ömrümüzü bahtiyarane geçireceyiz, evlad u ayalimizle, saadet, hürriyet, adalet ve müsavatla yaşayacağız" diyerek sevinmekte bulunmuş dır (Mecmua-i Ahbar, 1908, 25 Temmuz).

Gazeteye göre, Rusya ve İran'da cemaatler kendileri için gerekli olan hukuksal düzeni elde etmek için çok kan dökmüşlerken, Osmanlı halkı Abdülhamit'in kıvrak zekâsı sayesinde saadet, hürriyet, kardeşlik kelimeleri altında huzur içinde yaşamaya başlamışlardır. Kanun-ı Esasi'nin getirdiği yeniliklerin sıralandığı yazıda matbuatın kanun dairesinde serbest olduğunun da altı çizilir.

Bu gün, Rusiada ve İranda, cematlar kendi tabi-i hukuklarını elde etmek için, neler çektikleri, ne kadar kanlar aktığı halde, sevgili Padişahımız SULTAN ABD ÜL HAMİD HAN-I SANİ efendimiz hazretlerinin derkâr olan fetanet (çabuk kavrayış) ve zekâvet-i aliyelleriyle, memleketimizin o hallerden hiç birine düşer olmayarak (maruz kalmayarak), nayil-i saadet, müsavat, hürriyet olması, hakiketen Şevketmâb efendimiz hazretleri için bahsi şeref u iftihar ve tarihte altın harfler ile kaydedilmeye seza dır.

Mezkur iradeyi seniye sayesinde, bu gün, bütün Osmanlılar, Kanun-ı Esasiye ve bir Meclis-i Mebusana nayil oluyorlar. O Kanun-ı Esasi ile, Osmanlıların kâffesi (tümü) hürriyet-i şahsiyelerine malik, diğerinin hukuk-ı hürriyetine tecavüz itmemekle mükellef, ve hürriyet-i şahsiyelerince her dürlü târruzdan masun bulunuyorlar, bundan böyle hiçbir kimse kanunun tayin itdiği sebep e suretten maada bir behane ile mücazat olunmayacak, matbuat` kanun dairesinde serbest bulunacak...

Yine bu Kanun sayesinde, herkes, usulen mütesarrif olduğu hal ve mülkinden emindir. Memalik-i Osmaniden her kesin hanesi, dükkânı her göna târruzatdan masun dır. Kanunun tayin itdiği ahvalden maada hiçbir sebeble hükümet tarafından cebren hiçbir kimsenin hane ve dükkânına girilemez, bir kanuna müstened olmadıkca, vergi ve rusumat namıyla ve sair nam ile hiç kimseden bir akçe bile alınamaz. İşkence vesair her nev ezizet katiyen ve külliye memnu dur (Mecmua-i Ahbar, 1908, 25 Temmuz).

*Mecmua-i Ahbar* İstanbul'da yayınlanan farklı dillerdeki tüm gazetelerin yaşanan gelişmeleri olumlu karşıladıklarını söyleyerek "refik-i

muhterem" olarak gördüğü İkdâm gazetesinin başyazısını birinci sayfasına taşır. "Unutulmaz Bir Hatire, Memleketimizin Dünkü Hali"<sup>6</sup> başlıklı yazıda 24 Temmuz günü halkın yaşadığı sevinç tasvir edilmiştir. Gazeteler bu yaşananların en önemli tanığıdır:

Gazetalar satılıyor, satılıyor satılıyor, müvezziler (gazete dağıtıcısı) haykırıyordu. Her kes, hatta okumak bilmeyenler de alıyor, bir kere okumuş olanlar tekrar tekrar okuyor, yine okuyor, bu gazetalar seve seve, hakiki, riyasız, en samimi bir hiss-i minnetle okunuyor ve sonra tarihi, hayatta en unutulmaz, en sevinçli bir günün kıymetli hatiresi olmak için saklanıyordu. Evvet, saklanacak yalnız kütüphanelerde, yazıhanelerde deyil, bütün milletin hafıza-ı şükranında ilelebet saklanacak..."<sup>7</sup> (İkdâmdan aktaran Mecmua-i Ahbar, 1908, 25 Temmuz).

*Mecmua-i Ahbar*'ın ikinci sayfası kutlamalarla doludur. Osmanlı matbuatının Padişaha sunduğu teşekkür telgrafına yer verilir. Avrupa devletlerinin Osmanlı topraklarında yaşanan gelişmelerden duydukları sevinci dile getiren telgraflarına dair haber de gazetede yayımlanmıştır. "Bu gün Parizden ve Romadan alınan telegrafnamelerde, Kanun-ı Esasinin ilanı` Evropada fevkelade hüsn-i teessir hasıl itdiği ve müstakbelen Türkianın baisi saadet ve refahı olacağından, ilan-ı mezkurun` umumen mazhar-ı tahsin olduğu işar kılınmış dır" (Mecmua-i Ahbar, 1908, 25 Temmuz). Aynı zamanda sansür uygulamalarının kalkmasıyla birlikte Padişahın politika mahkûmlarına da af ihsan buyurduğu haberi gazetenin okuyucularına duyurulur: "Taraf-ı Hazret-ı Padişahiden bilcümle politika mahkûmlerine afv-ı Şahane ihsan buyurulmuş dır" (Mecmua-i Ahbar, 1908, 25 Temmuz).

Gazete affa uğrayan özellikle düşünce suçlusu olan ve yurt dışına gitmek zorunda kalan pek çok yazar ve çizere sütunlarından ülkenize dönün çağrısı yapar. Ülkeye dönecekler arasında pek çok Ermeni düşünce suçlusu da vardır. İleride Ermeni Sorunu konusunda dikkat çekecek bu kişilerin isimleri *Mecmua-i Ahbar* tarafından tek tek

6 Alpay Kabacalı bu yazı için "Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazısı ile Abdullah Zühtü'nün Oh başlıklı makalesinin birleşmesinden oluşmaktadır" der.

7 İkdâm matbaası sabahtan akşama kadar çalışmış, gazeteler 60 bin nüsha basılmış ancak yine de okuyucu taleplerini karşılayamamıştır. Ahmet Emin Yalman 25 Temmuz günü öğleden sonra *İkdâm*'ın 10 para değerindeki nüshasının 40 misli fiyata satılmasına rağmen bulunamadığını anlatır (2018: 88).

yazılıp okuyuculara duyurulmuştur. Günümüzden geçmişe bakıldığında gazetede bu haber meşrutiyet öncesi dönemde kimlerin yurtdışında olduğu bilgisini toplu sunması açısından değerlidir.

İmdi senelerden beru taşralarda, öte beride sefil u perişan halde yaşayan bir çok mağduriyn ve biçaregân, bu gün, işbu lutf-ı celili hazret-i padişahi sayesinde kemal-ı serbesti ile vatanlarına avdet idebilecekler dir. -Senelerden beri Kuds-ı şerif Manastırına çekilmiş olan Derisaadet Ermeni patrigisabık İzmirliyan Madteos Srbazan ile bir müddetden beru Parizde ikamet iden dava vekili Krikor Ef. Zohrab ve Ermeni üdeba ve muharririyni meşhuresinden Minas Çeras, Hovhannes Şahnazar, Arşak Çobanyan, Levon Paşalyan, Yervand Odyan, Ruben Zardaryan, Melkon Gürcyan, Levon Seğbosyan (Şant), Davit Haçgonts, Kevork Simkeçyan ve daha sairlerin sevgili vatanlarına yakında avdetlerine bekleniyor.

Dün sabah Hapishane-i umumiden 50 nefer Türk, Ermeni, Rum, Bulgar ve Musevi salı verilmiş, ve bunlar` şiddet-i messerretlerinden naşi gözlerinden yaşlar akarak, duayı hazret-i Padişahiyyi iyfa iderek, matbaaları ziyaret ve hissiyat-ı şükrangüzariyelerinin ilanını reca itmişler dir. İşbu politika mahkûmlerinin isimlerini ziyre beyan ideriz:

Yervand Çavunçyan, Garabet Vardanyan, Hovhannes Afaryan, Sdepan Srapyan, Ardaçes Arabyan, Mihran İdarecyan, Garabet Mağakyan, Armenak Garinyan, Hagop Haçikyan, Krikor Yaldızçıyan, Yerevum Yazmacıyan, Ardaçes Antikaçyan, Aliksan Avedis, Hayg, Ruben, Takvor Sarafyan, Nazaret Heğinyan, Arakel Nahabedian, Fro Bağdoyan, Manuk Keçeyan, Boğos Keçeyan, Manuk Umedyan, Varderes Fermanyan, Stepan Dayı, Toros Kadıköyü, Mehemed Bey, Ahmed Reşad ef., Muhsin ef., Yahya ef., Rifki ef., Mıdhat ef., Osman Nuri efendi, Mehemed Nuri ef., Mahmut bey, Mustafa bey, Bulgar Stefan, Aleko, Kaptan Marko, Anesti, Yorgi, Andon ve bir Musevi (Mecmua-i Ahbar, 1908, 29 Temmuz).

*Mecmua-i Ahbar*, 29 Temmuz 1908 Çarşamba günkü nüshasına daha da iyi hazırlanmıştır. “Yeğbayr Menk Enk” (Kardeşiz Biz) başlıklı Ermenice başyazısında meşrutiyetin ilanı ile birlikte artık mutlu olduklarını özgürlük, eşitlik arzusuyla yıllardan beri eziyet çektiklerini, Ermeni toplumu olarak eşitlik ve kardeşliğin peşinden koştuklarına vurgu yapılır. Yıllardır Ermeni toplumunun güvenilmez bir ortam içinde bulunduğu dikkat çekilerek Kanun-ı Esasi'nin ilanı ile birlikte herkesin rahat bir nefes alacağı inancı dile getirilir (Mecmua-i Ahbar, 1908, 29 Temmuz 1908).

Gazete, “Şehr-i Ayin-i Milli” (Milli Şenlik) başlığıyla İstanbul halkının meşrutiyetin ilanını nasıl mutlu ve mesut bir şekilde karşıladığını üç günlük gelişmeleri ayrıntılarıyla okuyucularına tasvir eden bir yazı kaleme alır. Anayasanın yeniden

ilanının ardından İstanbul halkı şehrin dört bir yanına dağılıp –İstanbul, Galata, Beyoğlu, Üsküdar, köyler- nümayişler yapıp, vatanperver nutuklar okumuşlardır. İstanbul'un her tarafının bayraklarla donatılmış, asker, memur, ulema, talebe, zengin, esnaf, ihtiyar, orta yaşlı, genç, kadın, erkek tüm vatan evladı sabahlardan gecelere kadar ellerinde sancaklarla “Padişahımız çok yaşa”, “Yaşasın Hürriyet, Müsavat, Adalet, Uhuvvet” şeklinde bağırarak kutlamalar yapmışlardır. Ermeni, Rum ve Musevilerden oluşan bir heyet de Ermeni Patrikhanesini ziyaret edip, patrik efendiye görmek istemişler, fakat kendisi patrikhanede olmadığından toplanan heyet oracıkta hemen bir nutuk okumuştur. Gazete Osmanlılık ideolojisinin ne kadar önemli olduğunu her fırsatta okuyucularına vurgular. Tüm milleti bir arada tutan bağ Osmanlılıktır. Kanun-ı Esasi tüm millete eşitlik ve hürriyet vermiştir ve bundan sonra herkes Osmanlı için çalışacak, memleketin toprağını, milletin bayrağını hürmet ve takdis ile öpecektir.

... Bütün Osmanlılar üç günden beru yüreklerinin en derin noktasından kopan bir heyecan-ı ateşin ile meserretini (sevincini), yüreklerine, bütün vicudlerine, bütün cihana sığmayan sevinçlerini` bağırarak, öpüşerek, koşuşarak ilan ediyorlar. Müsliman, Hristiyan, Musevi, her evlad-ı vatan` tatlı bir saadet içinde birbirini tebrik idiyorlar. Osmanlıları birbirinden ayıran her şey yalan dır, sahte dir. Millet birdir, yekvicud dir. Din, mezheb her kesin şahsına ayid bir şey dir. Asıl bizi bir noktada birleşdiren büyük bir rabita-i mukaddes bir bağ var ki, o da Osmanlılık dir. Osmanlı milletinin yeni nayil olduğumuz (elde ettiğimiz) Kanun-ı muhterem sayesinde teemin itdiği müsavat ve hürriyet dir. Şimdiden sonra her Osmanlı canla, başla, milletine hıdmet itmege çalışacak, her Osmanlı` milletinin ufak bir menfaatını ihlal idecek her şeyi, her vakiayı kendi yüregine saplanmış bir hançer darbesi add idecek, her Osmanlı` memleketinin toprağını, milletin bayrağını aynı hürmet ve takdis ile öpecek, birinin mukaddes göksüne kapanarak, digerinin mühterem eteklerini öperek, izhar-ı sadakat ıleyecek dir. Zaten iki gün dür bunun ne! ulvi nûmunelerini gördük. Patrik ef. hazretleri, siz bir kısm vatandaşlarımızın reis-i ruhanisi ve aynı zamanda bu vatanın muhterem bir evladısınız. Bu sıfatla küçük büyük bütün vatandaşlarımız memlekete, sadakat ve istikamet içinde şimdiki gibi ebediyen bağlı olmağa, herkesin canı, ciyeri, beşigi, evi olan bu vatana bütün yürekleriyle ölünceye kadar davet etmek en mukaddes dua vazifeniz dir. İşte bu vazifeyi safiyeti vicdan ve hulus-ı fikr ile hüsnü iyfaye her zaman çalışacağınıza yemin etmege sizi Osmanlı namına davet ederiz.

“Yaşasın Rumlar, Ermeniler, Museviler” Yaşasın Osmanlılık, Yaşasın Padişah-ı muazzam” (Mecmua-i Ahbar, 1908, 29 Temmuz 1908).



Meşrutiyetin ilanıyla birlikte köşe başlarında, çeşitli kurumların önünde okunan nutuklar popüler hale gelmiştir. Çok sayıda nutuk haberine yer veren *Mecmua-i Ahbar* Ermeni milleti ile ilgili olan nutukları da sütunlarından okurlarına duyurur. Bir Türk'ün ağızından yeni anayasayla birlikte her milletten Osmanlı vatandaşının eşit olduğu dile getirilirken, her millet gibi Ermeni milletinin de sıkıntılar çektiği ama geçmişe takılmaktansa geleceğe odaklanarak çalışıp üretmenin gerekli olduğu vurgulanmıştır:

Pazar günü Zabtiye nezareti dairesi önünde toplanmış olan Ermenilerin ve sairelerin başında bulunan Hariciye nezareti memurlarından Kadri Bey, bir nutk irad ile, şayan-ı teessüf geçmiş unutmalarını Ermenilere tavsiye etmiş, ve demiştir ki, "Kimin kalbinde elem yok dır? Fakat şimdi geçmişin acılarını düşüncek vakit deyil, iş görmek vakti dır. Türk, Ermeni, Rum, Yehudi, arasında fark kalmamış dır. Artık Hasan, Hampar, Nikolı, Avram, kardaş dırlar. Yekdigerimizle öpüşelim, Kanun-u Esasiyi evladlarımıza izzah idelim. Hürriyetimizi teemin eden bu kanun` onların elifbasi olmalı dır. Ermeniler çok eziyet çekdiler. Bu günün husuline manen ve bedenen çalışdılar. Fakat senelerle ne! eziyetler çektiler." Kadri Beyin bu nutk-ı fevkelade alkışlanmış dır (Mecmua-i Ahbar, 1908, 29 Temmuz).

Pazartesi ve salı günü de gösterilere devam edilmiştir. Yoğun geçen beş günün ardından herkesin işi ve gücüyle meşgul olması gerektiği uyarısı yapıldığını yazan gazete bu ihtar kendilerinin de artık katıldığını dile getirir.

Meşrutiyetin yeniden ilanı *Mecmua-i Ahbar* için de yeni umutların kaynağı olmuştur. Gazeteye göre, Osmanlı Devleti 11 Temmuz'da (23 Temmuz) meşrutiyetin ilanıyla Avrupa devletleri arasında yer almaya başlayacak, Osmanlı vatandaşları arasında yaşanan ayırım ilk defa son bulacak İslam, Hristiyan, Ermeni, Rum, Musevi, dinsel ve etnik fark gözetilmeden herkes aynı sancağın altında varlığını koruyacak, sorunlarını çözecektir.

Vatanımız üç haftadan beri dir ki büsbütün yeni bir şekle girdi. Devlet-i Aliye-i Osmaniye, Evropa düel-i muazzaması miyanında, ancak Hulıs 11den beru bir mevki-i layike nayil oldu, ve ancak o mubarek ve mukaddes gün` bu vatan evladını asla mezheb ve millet farkı itmeksizin, ayni sancak altına topladı. Türk, Ermeni, Rum, Musevi hep bir vatan kardaşı olduğunu aleme ilan iyledi (Mecmua-i Ahbar, 1908, 12 Ağustos).

"Hamd Olsun Biz de İstifade Ediyoruz" başlıklı yazısında *Mecmua-i Ahbar*, Kanun-ı Esasi'nin

yaratmış olduğu özgürlük ortamının tüm Osmanlı tebaasını rahatlattığını, hürriyet, adalet ve eşitlik kavramlarının somut örneklerinin hayata geçirilecek olmasının tüm cemaatleri, cemaatler içindeki küçük büyük herkesi memnun ettiğini ifade eder. Gazete, Kanun-ı Esasi'nin sunmuş olduğu nimetten faydalanmak için Ermeni Katolik cemaatinin kendi iç işlerini düzenleyerek, zamanın gerektirdiği gelişmeleri yakalayabilmek için her türlü araç ve tedbiri almaları gerektiği vurgusunu yapar. Yaşanan gelişmelerden küçük ama önemli bir cemaat olan Ermeni Katolik cemaatinin de çok memnun olduğu dile getirilir. Gazetelerini günlük ve düzenli bir şekilde çıkarmak istediklerinin duyurusunu da ilk sayfadan yaparlar.

Şimdiye degin istibdad idaresi altında çıkan gazetelerin ehemmiyeti olmazsa ve aranmazsa ayıblanmaz idi. (?) bu gün Kanun-ı Esasi idaresi altında yaşayan cemaatların gazetasız yaşaması` afv olunmaz bir kusur dır. Diger ne kadar gazetalar bulunsa, Osmanlı milletini teşkil iden cemaatların da, kendi ruhani, dahili, ilmi ve sair işleri için bir ve yahod bir kaç gazetaları bulunması zaruri dir (Mecmua-i Ahbar, 1908, 1 Ağustos).

Ermeni Katolik cemaatinin yayın organı *Mecmua-i Ahbar*'ın Meşrutiyetin kendi cemaatleri için de yeni açılımlar sağlayacağına olan inancı büyüktür. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diğer cemaatlere göre daha küçük bir cemaat olsalar da cemaatin kendi iç işleyişinde kurumsal düzeyde de sorunları vardır. Cemaat nizamnamesinin sorunlu oluşu, idari meclislerindeki işleyişin rayına oturmamış olması yıllardır süren ana sıkıntılardır. Yeni ortamın tüm cemaatlerde yarattığı değişim ve dönüşüm rüzgârından Katolik cemaati de yararlanmalıdır; aksi takdirde gelecekleri için hiç de iyi olmayacak gelişmeler yaşanacaktır. Gazete, 8 Ağustos 1908 tarihli "Ermeni Katolik Cemaati" başlıklı yazısında ve daha sonraki sayılarda benzer sorunları dile getiren makaleler kaleme alacaktır.

Mümkün deyil dir ki, Türkiada ilan olunan Kanun-i Esasi sayesinde, millet-i Osmaniye'yi teşkil iden umum cemaatlar maddi ve manevi terakkılarını düşündükleri, teşkilatlarını` devre-i hazirenin ruhına, fikrine uydurmaya gayret itdikleri bir sırada, Ermeni-katolik cemaati` kendi esgi halinde baki kalabilsin, konşu cemaatların harakât-ı terakkıciyanesinden hüsni ibret almasın. Mümkün deyil dir ki, muhtaç olduğu islahat-ı icra itmek üzere lazım olan teşebbüsleri, tedbirleri ittihazde ihmal itsin, vazifesiz ve fitursuz bulunsun, zira artık bu ciddi ve hakiki terakkı ve islahat devrinde, Kanun-ı Esasinin

baş işlediği teşkilatdan, açılan çahrah-ı medeniyetten, intikamkârane hareketden, mârif-i umumiyyeden ve ticaret u senayiden istifade itmemek` adeta su-i kasdı irtikıyap itmek demek dir. Bundan böyle cemaatca, Patrikhanece işlerimizin mihver-i matlubuna cereyan itmemesi, umur-ı idarenin naehl kimselerin yedinde kalması, ve icab iden müstayid memuriyyin işlerin başına geçirilmemesi ve vakt u zamanıyla meclislerin toplanmaması, ve gayrihüm ve gayrihüm, öyle haller, öyle sebebler dir ki, cemaatımızın her tarafından kritiklere, muahezelere, tevbihlere hedef olmasına, manen ve maddeten tedenni itmesine, diğer cemaatların istihzasını davet iylesine, ve bir gün de büsbütün mahv olub bitmesine en büyük vesileler teşkil iderler (Mecmua-i Ahbar, 1908, 8 Ağustos).

Gazetede Meşrutiyet'in ilanından sonra cemaatin dini liderlerinden Ermeni Patriği Ormanyan Efendi'nin istifa edeceğine yönelik rivayetlerin olduğu haberi yapılır. Ermenice gazeteler, Ormanyan Efendi hakkında olumsuz şeyler yazmaktadır. Habere göre dini bir toplantı için patrikhaneye giden Ormanyan Efendi, kalabalık tarafından aşağılanmıştır. Ayrıca Tepebaşı Bahçesi'nde bir Türk genç, Patrik Ormanyan'a karşı bazı olumsuz açıklamalarda bulunmuş ve ahali tarafından güçlü şekilde alkışlanmıştır. Haberde Ermenice gazetelerde Kapu Kâhyası Aris Efendi ve diğer bazı memurlar aleyhinde ağır ifadeler yer aldığı bilgisi de verilir. Hatta bir rivayete göre, Patrik Ormanyan, Sadrazam Said Paşa'ya Ermenice gazetelerin yayınlarından şikâyet etmiş ve şikâyete karşılık olarak "Matbuat serbesttir. Şikâyetinizi mahkemelere anlatın" şeklinde cevap almıştır.

Gazete Ormanyan ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmektedir. Haberde yaşananlarından ardından Ermeni halkının talebi üzerine ertesi gün Patrik Ormanyan'ın görevden alındığını bilgisi okuyucularla paylaşılır.

Ermeni Patriği rütb. Ormanyan Ef. hazretlerinin patriklikden istifa ideceği mervi dir (rivayet edilen). Ermenice gazetalar, müşarileyh hakkında pek çok nahoş şeyler yazıyorlar. Dün müşarileyh, Gronakan Joğavariyaset itmek üzere (dini toplantı yapmak), Patrikhanece gitmiş olduğu halde, izdiham tarafından tahkir edilmiş dir. Dün akşam tepebaşı bağçesinde bir Türk genç Ef. dahi` Ormanyan Efyeye karşı bazı beyanatta bulunmuş, ve şiddetle alkışlanmış dir. Ermenice gazetelerde, kapu kehyası Aris Ef. ile diğer bazı memurlar aleyhinde dahi gayet ağır şeyler yazılmakta dir. Bir rivayetde Ormanyan patrik` Sadrazam Said Paşa hazretlerine` Ermenice gazetelerin neşriyatından şikayet itmiş, ve sadır müşarileyh de, 'Matbuat serbest dir. Şikayetinizi mahkemelere anlatınız.' Mealinde cevap vermişler dir.

Şimdi haber aldığımız göre, bu sabah akd olunan Harn Joğovda, her sınıftan müretteb olarak (sıralanmış) toplanmış olan birçok Ermeni ehalsinin talep ve iddiası üzerine, Ormanyan patrigin azline karar verilmiş, ve İzmir Araçnordı Ker. Yeğişçe Episk. Duryan, Patrik Kaymakamlığına intihab idilmiş dir. (Ormanyan Patrik, Mecmua-i Ahbar, 29 Temmuz 1908).

*Mecmua-i Ahbar*, eski Patrik Ormanyan'ın görevden alınmasından sonra da kendisini takip etmeyi sürdürür. Habere göre, Başta Ermeni cemaatından olmak üzere, Ermeni, Türk, Rum halktan oluşan birkaç bin kişi Ormanyan'ın evinin önünde toplanmış ve onun Kumkapı Patrikhanesi'ne götürülmesini beklemiştir. İddialara göre, Ormanyan Efendi hesabına ciddi miktarda para geçirmekle suçlanmaktadır. Patrikhane makamı, olan biteni kendisine sormak istediğinde ise birkaç kez Ormanyan Efendi'yi Kumkapı'ya davet etmiştir; ama kendisi bu çağrılara olumlu yanıt vermediğinden zorla götürülmek zorunda kalmıştır. Haberde, bu sırada Osmanlı Komitesi'nden birkaç kişinin patrikhanece gelip olan biteni araştırmaya girişmeleri üzerine bir komisyon kurulduğu ve Ormanyan'ın halka hesap vermesi gerektiği ve Patrikhanece kalmasına gerek olmadığı bilgisi verilir. Komite, gece yarısı Ormanyan Efendi'nin güvenli bir şekilde evine dönmesini sağlamıştır. Zabitanın koruması sayesinde Ormanyan Efendi halkın öfkesi ve yuhalamaları rağmen evine sağ salim varabilmiştir.

Dün Ermeni Patriği Sabık-ı Ormanyan Ef.nin Beyoğlundaki vaki hanesi önünde birkaç bin nüfus Ermeni, Türk ve Rum ehali toplanmış, ve mümaleyhin Kum-kapu patrikhanesine götürülmesine intizar idilmekte (gözlemek) bulunmuş dir. Ormanyan Ef. rivayet olundığı vechle, zimmetine binlerce liralara geçirmiş olub, bunun hesablarını vermek için Patrikhanece bir kaç kere çağırıldığı halde gitmemiş olduğundan, cebren götürülmesi lazım gelmiş ve filvaki dün akşam üzeri, evinden kapalı bir arabaya oturtulmuş, taht el hıfz, evinden Kum-kapuya kadar yuhalar ile mezkur patrikhanece götürülmüş ve bu ara Osmanlı komitesi azasından bir kaç zat Patrikhanece gelerek işi tahkik, ve Ormanyan Ef.ye her halde hesablarını millete vermek lüzumunu beyan itmeleri üzerine mumaleyh, bir komisyon teşkilinde hesablarını vermeye hazır bulunduğunu bildirmekle, Patrikhanece kalmasına lüzum görülmeyib, mezkur komitenin muhafazası tahtında hanesine gitmesine karar verilmiş ve gice, saat üç raddelerinde yine taht el hıfz hanesine avdet itmiş dir. Gerek Beyoğunla ve gerek Kum-Kapu'da ehalinin hiçm ve yuhaları arasından salimen kurtulması zabitanın himayesi sayesinde olmuş dir (Mecmua-i Ahbar, 1908, 8 Ağustos).

## **Mecmua-i Ahbar'da İki Önemli Konu: Matbuat Hürriyeti ve Hafiyeliğin Kaldırılışı**

*Mecmua-i Ahbar'a* göre İkinci Meşrutiyet'e kadar kalem hürriyeti, sansür yöntemiyle baskı altındaydı. Padişah sayesinde sansür uygulamaları kaldırılmış ve basın özgürlüğü elde edilmiştir. II. Abdülhamit'e karşı övgülerin de satır aralarında yer aldığı haberde padişah, vatan ve millet hakkında daha önceden yazılmayan faydalı makalelerin artık serbestçe kaleme alınabileceği müjdesi verilir. Gazeteye göre, bütün gerçekler artık gün yüzüne çıkacak, eli kalem tutan herkes özgürce düşüncelerini gazete ve kitaplar aracılığıyla açıklayabilecektir. Diğer devletler gibi artık Osmanlı İmparatorluğu da basını, ülkenin gelişimi ve iyiliği için kullanmalıdır. Ülkede de değerli düşün adamları vardır ve onlardan faydalanmak önemli bir haktır.

Şimdiye kadar hürriyet-i kalemiye sansör usulü üzerinden tazyik (baskı) altında bulunduğu halde, hamd olsun Hami-i matbuat olan Zat-ı hazret-i padişahinin iradeleriyle mezkûr (adı geçen) usul lağv olunup (kaldırılıp), Matbuat hürriyetini kesb etmiş dir (kazanmıştır), bundan evvel yazılması değil, hatıra gitirilmesi bile sansör usulinn keyf-i maeşa muhakemesi sebebiyle kabil olamayan halbuki vatanın islah ve terakkısına (ilerlemesine) cidden hizmet itmege mahsus bulunan padişahımıza, vatanımıza, mülk u millete faydalı mekaleler, mütalaalar bundan böyle serbestçe yazılabilecek dir. Bu husus matbuatın hadim-i sadıkları (sadık hizmetçileri) için pek büyük bir vesile-i mahzuziyet olduğu (hoşa gitme) gibi, vatan için de pek büyük bir iyiliktir. Bundan böyle bir takım su-i istimalat (kötüye kullanma), su-i harekât, perde altında kalamayacak, hakikat vatanın ve saltanat-ı seniyenin menafiini (yaralı) mucip olmak üzere zahir olacak, her sahib-i kalem, kendi müfit (yararlı) mutealatını, gazeta âleminde ve kitap şeklinde neşr ve beyane serbest bulunacak dir. Zaten bütün mütemeddin (medenî) âlemde dahi matbuatın asıl vazifesini bu değil mi dir? Her mütemeddin devlet ve memleket, kendi matbuatından istifade ittigi halde düvel-i muazzamayı mütemeddinden olan devlet-i aliyeyi Osmaniye ve vatan-ı Osmaniyan niçin kendi matbuatından istifade itmesin. Hamd olsun memleketimizde muktedir ve halis kalemler eksik değildir. Vatan bunları yetiştirdiği halde niçin bunlardan fayda görülmesin, işte bu gün, nail olduğumuz hürriyet bizi de bu hakka mazhar eylemiştir. Buna kalben, cidden müteşekkür olmalıyız (*Mecmua-i Ahbar*, 1908, 25 Temmuz).

*Mecmua-i Ahbar*, 8 Ağustos 1908 tarihli nüshasındaki "Biraz da fiilen iş görelim" yazısında Kanun-ı Esasi'nin herkesin özgürce düşüncelerini ifade edebileceği bir ortam yarattığını dile getirirken maalesef yeni anayasanın ilanının üzerinden 15

gün geçmesine rağmen gazetelerinde henüz istedikleri düzeyde düşünsel anlamda bir katkının sağlanmadığından şikâyetçidir. Gazete, Ermeni milletinin sürekli eleştirmek, kimsenin yazdığını beğenmemek gibi bir alışkanlığa sahip olduğunu ve bu durumu aşmak için düşünce üreten kişilerin bir an önce başkalarını suçlamaktansa kendi eserlerini ortaya çıkarıp, yeteneklerini kanıtlamaları gerektiğine dikkat çeker.

Şimdiye kadar alem-ı matbuatda serbestçe yazılacak maddeler bulmak ve bulunsa da sansür beliyesinden (bela) hali olarak yazmak mümkün deyil idi. Fakat bu gün, en küçük bir natikeperdazın (düzgün ve dokunaklı söz söyleyen) bile dili açıldı, bu gün, ile az çok kalem tutabilenin kaliminden hizmet beklenmekte dir. Her kes, düşündüğünü, iktidarı mertebesinde söylemeye, fikrini beyane hürdür. Elbette hürriyetin haysiyetini, matbuatın ve kalemin namus u itibarını muhafaza itmek şartıyla. Bu gün yazılanları matbuat meydanında serbestçe kritik itmek zamanıdır. Bir mülâhazanın kusuru, ancak bir diğerinin fikr ve mütalâsiyle tashih olunabilir. Ve tenvir-i efkâr da bu suretle kabil dir. Lakin teessüf olunur ki, Kanun-ı Esasi ilan olunalı 15-16 gün olduğu ve bu kadar gazetelerde Türk ve Ermeni vatandaşlarımız tarafından şayan-ı hayret mekaleler görüldüğü halde, biz de henüz ancak bir iki muharririn gazetamızda eseri görülmüşdür. – Bizde, büyük büyük doğramak, şunun bunun yazdığını beyenmemek, öteden beri adet hükmüne girmiş dir. Bu beyenmeyenler, muaheze idenler (eleştirme, hata ortaya koyma) ötede beride laklakiyet itmekten ise kalem meydanlarında kendi eserlerini neşr itmeli iktidarlarını isbat eylemeli dirler ki, millet kendilerinden cidden idebilsin, ve şu ya bu fikr mütalâc çarpık ise, islah olunsun. Milletimizin erbab-ı kalemin yardımına lüzum ve ihtiyacı olduğu gibi her ferdin kendi vazifesini icra itmesine de ihtiyaç pek çok dir (*Mecmua-i Ahbar*, 1908, 8 Ağustos).

Sansürün kalkmasının yanında meşrutiyetin getirdiği bir diğer önemli haber hafiyelik kurumunun sonlandırılmasıdır. Gazeteye göre iftira ve yalanlarla toplum sağlığına zarar veren gizli casuslar birimi ve bütçesi, artık hazineye yük olmaktan çıkacaktır. Hafiyeliğe ayrılan kaynaklar vatanın asıl önemli ihtiyaçlarına ayrılacaktır. Toplumun güvenliğini sağlama ve olan biteni hükümete bildirme görevi artık sadece Zaptiye Nezareti tarafından gerçekleştirilecektir. *Mecmua-i Ahbar*, "Hafiyeliğin İlgası" başlıklı haberinde yukarıdaki bilgileri verdikten sonra konuyla ilgili güncel olayları da habere eklemiştir. Hafiyelik çalışan İsgender Melhami Efendi Atina'ya kaçmış; Samatya'da bir gösteri sırasında Ermeni casusa aşığılıyıcı davranılmış; İslam ve

Ermenileri, casusluk yaparak haksız yere zulme uğratan Tahkikat Heyeti Başkanı Mehmet Ali Bey, Askeri Mektebi Müfettişi casus İsmail Paşa ve Tıp Okulunda hoca olan Miralay Esat Bey görevden alınmıştır.

Bütün tebaa-i sadıka-i Şahanenin mucib-ı dehşeti (korkutan) olan hafiyeye belieyi mekruhyesinin (istenmeyen, naahoş görülen felaket) vicudi (varlığı) dahi hamd olsun artık ortadan kalkdı. Namuslu ve müteber (itibarlı) kimseleri muzir-ı (zararlı) yılanlar gibi takip iden, mükâlemelerini (müzakere) kollayan, evlere, familyalara her tarafa bir takrib girişip (yanaşmak), kendi menvi-i (niyet) zamirlerini icra itmek, ve hazine-i devletten bol bol paralar çekmek üzere bir çok biçarelerin canlarını yakan, tezvirat (süslü yalan) ve müfteriyat (iftira) ile hanümanları (ev, ocak) söndüren o mekruh (iğrenç) mahluklar, nihayet namuslu ve müteber cemiyeti ictimaiyemizden mahv oldular. Bunların heyeti ve tahsisatı ba irade-i seniye lağv idildi. Bunlara verilen cesim tahsisat, vatanın, hükümetin asıl müfid umuruna hasr olunacak dır. Onlara tevdi olunmuş olan vazifeyi, bundan böyle yalnız Zabtiye Nezareti, kanunun tayin itdiği husus dairesinde iyfa idecek, ve şimdiki degin vilayat-ı Şahaneden bir çok haberler ve telegrafnameler şehrimizde sahib-i nufuz kimselere gönderildiği halde, bundan sonra doğrudan doğru Bab-ı Aliye gönderilecek dir.

Hafiyelerden biri olan Selanik Reji müdiri İsgender Melhame Ef. başına geleceğini hiss iderek Atınaya firar itmiş dir.

Samatiada bir nūmaış-i umumi (genel gösteri) esnasında bulunan bir Ermeni hafiyeye tahkirane muamele idilmiş dir.

Heyet-ı Tahkikiye reisi Mehemed Ali bey taht-ı muhakemeye alınmış, Mekyatib-i askeriye müfettişi ser hafiyeye İsmail Paşa ve kayını, Mekteb-ı Tıbbiyede muallim Miralay Esad bey azl edilmişlerdir. Bunların üç dahi nice İslam ve Ermenileri, nahak yere (haksız yere) gönagön suretlerde düçar-ı zulm itmişler dir (Mecmua-i Ahbar, 1908, 29 Temmuz).

## Sonuç ve Tartışma

II. Meşrutiyet'in ilanı ve sonrasında yaşanan gelişmeler Osmanlı toplumu ve basını açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Uzun süredir düşüncelerini rahatça ifade etmede zorlanan gazeteciler dokuzaysürecek bir özgürlük ortamında nefes almaya başlamışlardır. Gazetelerin sayısal artışıyla beraber farklı türlerde yayın organlarının ortaya çıkışı, nitelik olarak daha iyiye gitme isteği bu döneme damgasını vurmuştur.

Ermeni Katolik cemaatinin yayın organı *Mecmua-i Ahbar* özgürlük ortamının yaratmış olduğu bu havayı solumaktan çok mutludur. Amira sınıfının ve üst düzey Osmanlı Ermeni bürokrasisinin de devletle olan iyi ilişkileri gazetenin de Abdülhamit'e

olan hayranlığını ve şükranlarını her fırsatta dile getirmesine neden olmuştur. Gazete, uzun yıllar padişahın basın kurallarına uygun hareket ettiği için varlığını sürdürebilmiştir. Meşrutiyetin yeniden ilanının ardından yaşanan tüm gelişmeleri ayrıntılı biçimde okuyucularına aktarır. Haftada iki gün çıkmasına rağmen II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte toplumda yaşanan değişim ve dönüşüm rüzgârının sıkı takipçisi olur. Kanun-ı Esasi'nin yılmaz savunucusu haline gelen gazete, anayasa sayesinde Osmanlı vatandaşları arasındaki eşitlik vurgusunu her fırsatta öne çıkarır. Ona göre, Osmanlı Devleti'ni bundan sonra yola koyacak ideoloji Osmanlılık fikridir. Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi tek bir kimliğin Osmanlılık kimliğinin altında tüm sorunların üstesinden gelebilecektir.

Hafiyeliğin ve sansürün ortadan kaldırılışı gazete için Osmanlı Devleti'nde Kanun-ı Esasi'nin yarattığı dönüşümün ürünleridir. Bu iki sorundan kurtulmak hem halk hem de basın için paha biçilemez.

Ermeni Katolik cemaatinin yaşamsal sorunları olduğunun da farkında olan gazete bu hürriyet ortamı sayesinde kendilerine çeki düzen verebileceklerini dile getirerek, Ermeni Katolik Patrikhanesi'ndeki tüm gelişmeleri yakından takip eder ve onlara yön verebilecek yazılar kaleme alır. *Mecmua-i Ahbar'ı* bir nevi kendi cemaati için toplum mühendisliğine soyunan bir yayın organı olarak da değerlendirilebilir.

## Kaynaklar

- Artinian, V. (2004). *Osmanlı Devleti'nde Ermeni Anayasası'nın doğuşu 1839-1863*. (Z. Kılıç, Çev.). Aras Yayıncılık.
- Baykal, E. A. F. (2019). *The Ottoman Press (1908-1923)*. Brill.
- Brummett, B. (2003). *İkinci meşrutiyet basınında imge ve emperyalizm 1908-1911*. (A. Anadol, Çev.) İletişim Yayınları.
- Dadyan, S. (2011). *Osmanlı'da Ermeni aristokrasisi*. Everest.

- Eldem, E. (2007). 26 Ağustos 1896 banka vakası ve 1896 Ermeni olayları. *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*. 5, 113-146.
- Eraslan, H. (2016). Osmanlı Bankası baskınının (1896) Osmanlı Ermeni basınında ele Alınışı [Yayımlanmamış doktora tezi.] Gazi Üniversitesi.
- Eraslan, H., & Eryılmaz, D. (2022). *Ceride-i Havadis*'in Ermeni harfleriyle Türkçe baskısı. *Erciyes İletişim Dergisi*.9(2), 931-949.
- Ergut, F. (2009). *II. Meşrutiyet'i yeniden düşünmek*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İkinci meşrutiyetin ilk yılı 23 Temmuz 1908 – 23 Temmuz 1909*.(T. Edoğan, Ed.)
- İskit, S. R. (1939). *Türkiye'de matbuat rejimleri*. Matbuat Umum Müdürlüğü.
- Koloğlu, O. (2005). *1908 Basın patlaması*. Bas-Haş Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Kılıç, D. (2012). *Osmanlı Ermenileri arasında dini ve siyasi mücadeleler*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kiskira, K. P. (1999). Yüzyılın çokuluslu İstanbul'unda Amerikan misyonerleri. İçinde Stathis, P. (Editör). *19. Yüzyıl İstanbul'unda gayrimüslimler*. (ss. 70-84). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Matossian, M. K. & Villa, S. H. (2006). *Anlatılar ve fotoğraflarla 1914 öncesi Ermeni köy hayatı* (A. Yılmaz, Çev.). Aras Yayıncılık.
- Mildanoğlu, Z. (2014). *Ermenice süreli yayınlar 1794-2000*. Aras Yayıncılık.
- Paboudjian P. B. & Kevorkian, R. H. (2012). *1915 Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler*. Aras Yayıncılık.
- Pamukciyan, K. (2002). *Ermeni harfli Türkçe metinler*. Aras Yayıncılık.
- Pamukciyan, K. (2003). *Biyografileriyle Ermeniler*. Aras Yayıncılık.
- Seyfeli, C. (2005). *İstanbul Ermeni Patrikliği*. Aziz Andaç Yayınları.
- Sonyel, S. (2009). *Osmanlı Ermenileri büyük güçler diplomasisinin kurbanları*. Remzi Kitapevi.
- Stepanyan, H. A. (2005). *Ermeni harfi Türkçe kitaplar ve süreli yayınlar bibliyografyası (1727-1968)*. Turkuaz.
- Şahin, G. (2008). *Osmanlı Devleti'nde Katolik Ermeniler Sivaslı Mihitar ve mihitaristler*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ջեղեղյան (2007). *Ամենամյա տարեկանը 1910*. Amerikan Library of the Calouste Gulbenkian Foundation.
- Topuz, H. (1996). *100 Soruda başlangıçtan bugüne Türk basın tarihi: davalar, hapisler,saldırıları, faili meçhul cinayetler ve holdingler*. Gerçek Yayınevi.
- Yalman, A. (1970). *Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim cilt:1 (1888-1918)*. Yenilik Basımevi.
- Yalman, A. (2018). *Modern Türkiye'nin gelişim sürecinde basın 1831-1913*. İş Bankası Yayınları.

### Gazeteler

- Gazetamızın 25inci sene-i devriyesi (1908, 25 Haziran). Mecmua-i. Ahbar
- Meclis-i Mebusan'ın içtiması (1908, 25 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.
- Kanun-ı Esasi ve yevm-ı mahsus-ı Osmanyen (1908, 25 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.
- Evropa ve Kanun-ı Esasi-i Osmani (1908, 25 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.
- Afv-ı umumi-i şahane (1908, 25 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.

Ormanyan Patrik (1908, 25 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.

Matbuat hürriyeti (1908, 25 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.

Yeğbayr menk enk (1908, 29 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.

Şehr-i ayin-i milli (1908, 29 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.

Hamd olsun biz de istifade ediyoruz (1908, 1 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

Ermeni Katolik cemaati (1908, 8 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

Patrik-i sabık Ormanyan (1908, 8 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

Biraz da fiilen iş görelim (1908, 8 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

Usul-ı meşruta (1908, 12 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

(1908, 25 Haziran). Mecmua-i. Ahbar.

(1908, 25 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.

(1908, 29 Temmuz). Mecmua-i Ahbar.

(1908, 1 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

(1908, 8 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

(1908, 12 Ağustos). Mecmua-i Ahbar.

### Extended Abstract

In this study, it will be revealed how the re-declaration of Kanun-ı Esasi (The Constitution of the Ottoman Empire) in the Ottoman Empire on July 23, 1908, and after this event, the political, religious, and social developments in the Ottoman Empire were handled by *Mecmua-i Ahbar*, which the publication organ of the Armenian Catholic Community. The oppressive and prohibitive

attitude of Abdulhamid to the press during his 33-year rule ended with the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, and the 24th of July became the symbol of the abolition of censorship from the national press and was accepted as the “journalists and press” day, which is still celebrated today. With the date of 25 July 1908, the newspapers were published for the first time in a long time without the control of the censor, and during the 9-month period until “the 31 March Incident”, it gained a colorfulness that it had not seen in the history of the Ottoman Press. Almost everyone from all kinds of religious and ethnic backgrounds constituting the Ottoman subjects started to discuss their liberal, national, conservative, socialist and anarchist ideas under the concepts of “Freedom”, “Equality”, “Brotherhood”, “Justice”. The Armenian press had a very important position in the Ottoman press, both quantitatively and qualitatively. In this environment of freedom created with the re-declaration of the Kanun-ı Esasi, the Armenian press would begin to experience its golden age in terms of the number and diversity of its newspapers and magazines, albeit for a short time.

*Mecmua-i Ahbar*, which started its publication life in Istanbul in 1884 in Armenian and Turkish with Armenian letters for the Armenian Catholic community, had celebrated its 25th anniversary about a month before the proclamation of the Second Constitutional Monarchy. This newspaper, which was a close witness of the Abdulhamid II period, was never closed by the Press Department, as it said, “because it adhered to the rules of the press regulation”. The newspaper was a significant leading periodical that conveys news for both the Armenian Catholic church and community in Istanbul and the Armenian Katoğikos in the East, asserting that it performs a unifying function among the Armenian Catholic community.

In addition to news regarding the Armenian Catholic community in the Ottoman countries and current events, the publication also features religious debates and letters from Armenian residents of Anatolia. The re-declaration of the

Constitutional Monarchy has also been a source of new hope for *Mecmua-i Ahbar*. According to the newspaper, the discrimination between Ottoman citizens will come to an end for the first time. No matter their differences in religion or ethnicity-whether they were Muslims, Christians, Armenians, Greeks, or Jews-everyone would continue to exist under the same flag and find solutions to their issues.

Missionary activities had a very important effect on the development of the Ottoman Armenian press, which emerged with the help of the state from the first half of the 19th century. The Ottoman Armenian community, which was a predominantly Gregorian society, met with the Catholic faith under the influence of Latin Missionaries from the middle of the 17th century, and from the beginning of the 19th century, the Protestant sect through the clergy from America.

The sectarian change of the Ottoman Armenian community in the 19th century also accelerated its development in the world of media. In this century, which they defined as the period of Cultural Enlightenment, the Armenian community started out with a bilingual structure: Turkish with Armenian letters and Armenian. The use of Turkish with Armenian letters appeared as one of the most important features of the Ottoman Armenian community at the beginning of the century. The national language gains importance with the emphasis on the return of the Young Armenians to the country under the influence of the French Revolution, and the protection of the Armenian language in order to develop the consciousness of nationalism. At the same time, during the modernization period, the Armenian community left the Classical Armenian "Grabar", which belonged to the old world, and switched to the "Asharabar" language, which they defined as the world language.

This newspaper, which got along well with the rules set by Abdulhamid II, published the official statement from the government on 25 July with the title of "Meeting of Chamber of Deputies". The

official announcement stated that the Parliament of Deputies would reconvene in accordance with the legislation and that the governorship and governor received the required instructions for the election to take place. in the left two columns. It is decorated with Abdulhamid's tughra. The slogan "Long Live My Sultan" is placed under the official communique. According to Server İskit, the people, who were systematically deprived of all political and social information during the reign of Abdulhamid, did not understand anything from this communique. In the first days when he learned the meaning of words such as "the law, freedom, equality, brotherhood", he did not know the necessity of this communique, and he considered it as "a blessing of the Sultan" and uttered the slogan "Long live my Sultan" at every appropriate opportunity had been brought good news.

#### Yazar Bilgileri

##### Author details

\*(Sorumlu Yazar **Corresponding Author**) Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, heraslan@ankara.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9938-968X

#### Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

##### Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. None

#### Çıkar Çatışması

##### Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. None

#### Kaynak Göstermek İçin

##### To Cite This Article

Eraslan, H. (2023). Mecmua-i Ahbar'da İkinci Meşrutiyet'in İlanı. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (62), 133-147. <https://doi.org/10.47998/ikad.1268182>